

Restructuring Priority Sector Lending प्राधान्य क्षेत्र कर्जाची पुनर्रचना

कोव्हिड-१९ ने आम्हाला भूतकाळातील अनेक गोष्टींची पुन्हा तपासणी करण्यास भाग पाडले आहे. आरोग्य आणि शिक्षण पायाभूत सुविधांचे महत्त्व तीव्रतेने अधोरेखित केले गेले आहे.

अशी एक गोष्ट ज्याची पुन्हा तपासणी करणे आवश्यक आहे ती म्हणजे **प्राधान्य क्षेत्र कर्ज (पीएसएल)**. 'प्राधान्य क्षेत्र कर्ज' ही संकल्पना अर्थव्यवस्थेतील काही विशिष्ट क्षेत्रे आणि उपक्रमांकडे बँकांचे कर्ज निर्देशित करण्याच्या कल्पनेवर केंद्रित आहे.

बँका आज त्यांच्या समायोजित निव्वळ बँक क्रेडिटच्या (एएनबीसी) Adjusted Net Bank Credit (ANBC) जवळजवळ 40% कर्ज देतात, ₹39,50,205 कोटी. सध्याच्या संदर्भात आर्थिक विकास आणि सामाजिक विकास यांच्यात समतोल साधण्याची गरज आहे.

अशा प्रकारे, सार्वजनिक क्षेत्रातील कर्ज ही एक संकल्पना म्हणून आणि एक प्रथा म्हणून 'पुनर्प्राधान्य' दिले जाऊ शकते.

भारतात प्राधान्य क्षेत्र कर्ज: इतिहास आणि पार्श्वभूमी

- **अंतर्निहित तत्त्वज्ञान :** भारतीय राज्यघटनेने 'राज्य धोरणाच्या निर्देशक तत्वांद्वारे' सर्वसमावेशक विकास आणि विकासाची उद्दिष्टे आणि मार्गदर्शक तत्त्वे स्वाभाविकपणे प्रदान केली.
 - शिवाय भारतातील राज्यकारभाराचे 'समाजवादी तत्त्वे' आणि 'समाजवादा'कडे झुकणे स्वातंत्र्योत्तर काळात अगदी स्पष्ट दिसत होते.
 - हे प्राधान्य क्षेत्राच्या कर्जाच्या गरजेभोवती अंतर्निहित तत्त्वज्ञान बनवते.
- **ट्रिगरिंग पॉइंट :** अर्थव्यवस्थेचे त्या वेळचे सर्वात प्राथमिक क्षेत्र म्हणजे शेतीला निधीची गरज होती पण व्यावसायिक बँकांसाठी हा अपेक्षित मार्ग नव्हता.
- **मूळ :** अशा प्रकारे जुलै १९६६ मध्ये अखिल भारतीय ग्रामीण पत आढावा समितीने ग्रामीण पतपुरवठा वाढविण्यात व्यावसायिक बँकांनी पूरक भूमिका बजावावी, अशी शिफारस केली.
 - हा क्षण भारतातील पीएसएलचा Primary Sector Lending उगम म्हणून शोधला जाऊ शकतो.
 - तथापि, पीएसएलची व्याख्या केवळ १९७२ मध्ये राष्ट्रीय पत परिषदेतील भारतीय रिझर्व्ह बँकेच्या (आरबीआय) अहवालाच्या आधारे औपचारिक केली गेली.

- **उद्दीष्ट:** पीएसएल व्यावसायिक बँकांना नफ्यासह उच्च सामाजिक परतावा निर्माण करण्यास अनुमती देते आणि धोरणात्मक क्षेत्रांमध्ये गुंतवणूक वाढवून आर्थिक विकासात योगदान देते
- **नियामक नियंत्रण :** भारतातील बँकिंग क्षेत्राची पर्यवेक्षीसंस्था असलेल्या भारतीय रिझर्व्ह बँकेने पीएसएलसंदर्भात वेळोवेळी भारतातील बँकांना सूचना/मार्गदर्शक तत्वे/निर्देश जारी केले आहेत.
- **घटक :** सध्या पीएसएलमध्ये आठ ओळखलेल्या क्षेत्रांचा समावेश आहे. सर्वात मोठी शेती आहे ज्याचे एकूण समायोजित नेट बँक क्रेडिटचे 18% लक्ष्य आहे.
 - दुसरी महत्त्वाची श्रेणी एमएसएमई आहे.
 - याशिवाय पाच क्षेत्रांचे वर्गीकरण पीएसएल - गृहनिर्माण, निर्यात पत, शिक्षण, सामाजिक पायाभूत सुविधा आणि नवीकरणीय ऊर्जा असे केले जाते.

नियमांशी संबंधित मुद्दे

- **एनपीएचा उच्च बोजा :** चिमटे असूनही, वर्गीकरणात आजपर्यंत कृषी आणि लघु उद्योगांवर (सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम उद्योग किंवा एमएसएमई म्हणून परिभाषित) भर देण्यात आला आहे.
 - या श्रेणींना कर्ज देय असलेल्या बँकांच्या कर्ज पोर्टफोलिओमध्ये दोन आकडी **अनुत्पादक मालमत्ता (एनपीए)** आहेत, ज्यामुळे हे क्षेत्र आर्थिकदृष्ट्या त्यांच्यासाठी अव्यवहार्य बनले आहे.
 - त्यानंतर बँकांना एनपीएमुळे कमी होऊ शकणाऱ्या मालमत्तेचा हिशेब देण्यासाठी भांडवल बाजूला ठेवावे लागेल ज्यामुळे बँकांचा नफा कमी होतो.
- **नैतिक धोक्याची समस्या :** एनपीएच्या उच्च संभाव्यतेसह या कर्जदार विभागाला कर्ज देणे बँक व्यवस्थापकांसाठी भ्रष्टाचाराच्या संधी निर्माण करते आणि ओळखल्या गेलेल्या लाभार्थ्यांसाठी नैतिक धोके निर्माण करते.
- **बँकांचा आर्थिक बोजा :** पीएसएल उत्पादक क्षेत्रांमधून निधी वळवते, कर्ज तोटा आणि देय चुकांच्या स्वरूपात बँकांवर आर्थिक बोजा लादते आणि अर्थव्यवस्थेच्या अप्राधान्य क्षेत्रांना कर्ज देण्याचा संधी खर्चही लावते.
- **कॅपिंग इश्यूज :** शैक्षणिक पायाभूत सुविधांमध्ये ₹५ कोटीची कमी पतमर्यादा आहे. तसेच, आरोग्य ही केवळ सामाजिक पायाभूत सुविधांची उपश्रेणी आहे आणि रुग्णालये बांधण्यासाठी ₹10 कोटी ची मर्यादा आहे.

पुढे जाण्याचा मार्ग

- **पीएसएल टू ग्रँड :** पीएसएलच्या काही भागाचे रूपांतर थेट सरकारने दिलेल्या अनुदानात केल्याने या प्रणालीतील मोठ्या प्रमाणात कार्यक्षमता उघडू शकते आणि सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांचे मूल्यांकनही नाट्यमयरीत्या वाढू शकते.

- **सामाजिक विकासासाठी जेएएमचा फायदा :** जेएएमच्या पूर्ण शक्यता (जनधन खाती, सार्वत्रिक आधार क्रमांक आणि जवळजवळ सार्वत्रिक मोबाइल प्रवेश) पीएस कर्ज देऊ शकत नाहीत अशा समस्यांकडे लक्ष देऊ शकतात.
 - उदाहरणार्थ, जेएएम थेट लाभ हस्तांतरणाच्या (डीबीटी) कामकाजाचे संस्थात्मकीकरण करू शकते.
- **सामाजिक पायाभूत सुविधांचा वाढता कोटा :** कोव्हिड-१९ मुळे आम्हाला भूतकाळातील अनेक गोष्टींची पुन्हा तपासणी करावी लागली आहे. आरोग्य आणि शिक्षण पायाभूत सुविधांचे महत्त्व तीव्रतेने अधोरेखित केले गेले आहे.
 - अशा प्रकारे, सामाजिक पायाभूत सुविधा ंच्या निर्मितीला प्राधान्य देण्यासाठी पीएसएलची पुनर्रचना केली पाहिजे.

निष्कर्ष

पीएसएलच्या योजनेची (उद्दिष्टे आणि उपलक्ष्यांचे निश्चिती) शाखा उपलब्धता आणि विशिष्ट क्षेत्राला कर्ज देण्याची बँकेची तयारी यांसारख्या इतर विविध बाबींसह बँकेच्या प्रकारानुसार रचना करणे आवश्यक आहे.

the_thinking_treet3
THRIVING FOR SUSTAINABLE FUTURE